

KALENDAR

Hrvatski mislilac europskog ugleda

1529.: U Cresu se 25. travnja 1529. rodio hrvatski filozof i polihistor Frane Petrić (Petrišević, Petris, Patricius, Patrizi), učenjak europskog ugleda, jedan od najizvornijih i najslobodornijih mislilaca svojega doba.

Pisao je na latinskom i talijanskom, prevodio s grčkog na latinski i izdavao djela drugih autora. Najznačajniji kao filozof, najveći je hrvatski renesansni mislilac. Antiaristotelovac, zastupnik posebnoga platonizma, bio je profesor filozofije u Ferrari i Rimu. Objavljivao je pod latiniziranim imenom Franciscus Patricius.

Šezdesetak njegovih djela, što objavljenih što u rukopisu, govore o golemoj raznovrsnosti i zahvaćaju područje filozofije, književnosti, povijesti, teorije glazbe, vojništva, matematike, zvezdoznanstva, meteorologije, oceanografije i medicine.

Putovao je cijelom Europom i stekao veliku slavu svojim djelima. Umrnuo je u Rimu 6. veljače 1597. godine.

Popis svih hrvatskih privilegija

1667.: Protonotar Hrvatskoga Kraljevstva Ivan Zakmardi 25. travnja 1667. umro je u slovačkoj Banskjoj Bistrici. Rodio se u Križevcima negdje u početku stoljeća. Školovao se kod isusovaca u Zagrebu i u Olomoucu. Nakon povratka u Hrvatsku odvijetnik je Zagrebačke biskupije, zatim plemićki sudac u Križevačkoj županiji, bilježnik Varaždinske županije i vrhovni poreznik.

Hrvatski sabor izabrao ga je 1641. u komisiju koja ima pregledati i popisati sve privilegije Hrvatske. U tom radu Zakmardi

udara temelje Hrvatskom zemaljskom arhivu.

Na njegov poticaj zemaljske isprave, zakoni i privilegije skupljeni su na jednom mjestu i pohranjeni u zagrebačkom Kaptolu, u škripi Cista privilegiorum Regni (danas u Hrvatskom državnom arhivu).

Od 1642. gotovo redovito je biran za nuncija u Ugarski sabor. Od 1662. do smrti podžupan je Varaždinske županije. Vodupirao je razvoj samostanskoga školstva i sjemeništa (Varaždin, Križevci, Zagreb).

Guillotnova jezovita jednakost

1792.: Na smrt osuđeni kriminalac Jacques Pelletier doveden je 25. travnja 1792. na jedan od pariških trgova. Tu se već, usred mnoštva znatiželjnika, uzdizalo drveno postolje na kojem su stajale dvije grede što su na vrhu bile spore trećom, na kojoj je bilo učvršćeno trokutasto sječivo.

Osudeniku je krvnik stavio glavu na podnožje sprave, između dviju dasaka koje su imale otvor polukružna oblika, a sječivo se munjevitom spustilo na vrat... Do Francuske revolucije smrtna kazna provodila se u Europi spaljivanjem, vješanjem, raščetverjenjem na repovima konja, stavljanjem

na križ, rastezanjem na kotaču... To navodi francuski Zakonodavni skupštini da odluči da se na stratištu uvede za sve jednaka smrt. Ideju o jezovitoj jednakosti iznio je francuski liječnik Joseph Ignace Guillotin (na slici) i Skupštini predložio svoj »jednostavan mehanizam za odrubljivanje glave«, koji je i nazvan giljotinom. Odugovlačilo se s konačnom odlukom sve dok nije vođa jakobinaca Robespierre odlučno zatražio da se giljotina prihvati. Počelo se s kriminalcima, ali su pod njom stale stizati i druge žrtve, među njima kralj Luj XVI., pa i sam Robespierre.

Potpisana Povelja Ujedinjenih naroda

1945.: U San Franciscu je 25. i 26. travnja 1945. održana Osnivačka konferencija Ujedinjenih naroda, u čijem su radu sudjelovali predstavnici pedeset zemalja-članica antihitlerovske koalicije. Pravo sudjelovanja imale su države koje su do 1. ožujka 1945. objavile rat silama Osovine.

Sudionice konferencije potpisale su u San Franciscu Povelju UN-a i Statut nove međunarodne organizacije.

Ideja o stvaranju čvršće i djelotvornije organizacije nego što je to bila međuratna Liga naroda pojavila se u vrijeme Drugoga svjetskoga rata, kada je i provedena u djelo. Atlantska povelja od 14. kolovoza 1941., rezolucija sudionika međusavezničke konferencije u Londonu od 24. rujna 1941., Deklaracija ujedinjenih na-

roda od 1. siječnja 1942., konferencija ministara vanjskih poslova SAD-a, SSSR-a i Velike Britanije u Moskvi od 19. do 30. listopada 1943., konferencija vodećih državnika spomenutih sila u Teheranu od 26. studenoga do 2. prosinca 1943., sastanak stručnjaka iz Kine, SAD-a, SSSR-a i Velike Britanije održan u Dumbarton Oaksu od 21. kolovoza od 7. listopada 1944. i Jaltska konferencija održana od 4. do 12. veljače 1945. – predstavljali su etape na tom putu.

Konačni tekst Povelje Ujedinjenih naroda izrađen je na Osnivačkoj konferenciji u San Franciscu. Povelja ima jedanaest članaka i, zajedno sa Statutom Međunarodnog suda, temeljni je propis o ustrojstvu u djelovanju UN-a. Stupila je na snagu 24. listopada 1945. godine.

Bogat je onaj koji toliko posjeduje da više ništa ne želi.

(Ciceron)

Lagano kontroliranje osjećaja mase

Na tipično podmu- kao način, internetska stranica State Departmenta (ministarstva vanjskih poslova SAD-a) opisuje dva desetostoljetnu povijest Irana kao nešto što se zbivalo u zrakopraznom prostoru, bez ikakva američkog upletanja i utjecaja.

»Suvremena iranska povijest počela je pobunom protiv šaha (koji je ostao na vlasti) 1905. godine. Šah je prvim ustavom 1906. uveo neke elemente demokracije. Vrlo je važno bilo i otkriće nafte 1908.

Godine 1921. je Reza Kan, časnik Perzijske kozačke brigade, proveo državni prevrat i preuzeo vlast. Godine 1925. proglasio se carem (šahom) pod imenom Reza Pahlavi. Vladao je gotovo šesnaest godina, utemeljivši novu dinastiju Pahlavi.

Zamršen i napet scenarij

Pod njegovom se vladavinom Iran počeo osuvremenjivati, a država postaje laičkom. Središnje vlasti su opet preuzele nadzor nad plemenima i provincijama. U rujnu 1941., nakon savezničke (britansko-sovjetske) okupacije većeg dijela Irana, šah Reza bio je prisiljen abdicirati. Njegov sin Muhamed-Reza Pahlavi postao je šahom i vladao je do 1979.

»Reza Pahlavi je bio iranski vladar do 1941. godine, ali sigurno ne bi opstao tako dugo na prijestolju da nije bilo onoga što je časopis Time nazvao »državnim prevratom što ga je nadahnula CIA« 1953. Govoriti o tom događaju kao o nečemu što se zbilo s CIA-inim »nadahnućem« isto je kao što bi bilo reći da je film »Spašavajući vojnika Ryana« snimljen »nadahnut Stevenom Spielbergom«.

Povijest državnog udara u Iranu 1953. što ju je CIA načinila za svoje unutarnje potrebe, a prvi ju je objavio New York Times 2000. te je sada dos-

Povijest državnog udara u Iranu 1953. što ju je CIA načinila za svoje unutarnje potrebe, a prvi ju je objavio New York Times 2000. te je sada dostupna na Internetu, gotovo svugdje jasno potvrđuje da je američka obavještajna služba zamislila puč i upravljala njime s istim žarom kakva poznati hollywoodski redatelj unosi u svoje filmove

tupna na Internetu, gotovo svugdje jasno potvrđuje da je američka obavještajna služba zamislila puč i upravljala njime s istim žarom kakva poznati hollywoodski redatelj unosi u svoje filmove.

CIA je napisala zamršen i napet scenarij, izabrala slikovite likove – među njima i šaha plejboja, sa zalizanom kosom i tamnim naočalama. Glavnu je ulogu izvrsno odigrao tajni agent nezaboravnog imena Kermit Roosevelt. Bila mu je dana puna stvaralačka sloboda u ključnim prizorima te je tako majstorski lagano kontrolirao osjećaje mase.

Covjek se mora zadiviti CIA-inoj odvažnosti: CIA se bila udružila s britanskim obavještajnom službom zbog izvedbe prevrata, a zatim se poslužila tim partnerstvom kako bi uohodila Britance. A da ne spominjemo bezobrazni nehan prema iranskoj suverenosti i pravu Iranaca da sami biraju svoju sudbinu.

Tajni zapis

Dokument »Svrgavanje iranskoga premijera Mosadeka, studeni 1952. – kolovoz 1953.« zapisan je unutar Agencije kao »tajni unutarnji povijesni zapis« i datiran je s 1954., godinom nakon prevrata. Navodno je načinjen »jer je izgledalo poželjno načiniti opis velike operacije dok su dokumenti još lako dostupni i sjećanja osoblja koje je sudjelovalo u akciji još svježja«.

Nepisani razlog za pisanje tog izvješća je to što je taj puč bio CIA-ino prvo uspješno rušenje vlade jedne strane zemlje. (Uostalom, Agencija je osnovana samo pet godina prije toga – 1947.) Kako je u dokumentu trijumfalno zapisano o danu kad se šah, kako je bi-

Bezobrazni nehan prema iranskoj suverenosti i pravu Iranaca da sami biraju svoju sudbinu

rički dužnosnici nisu imali ništa protiv da ih se povezuje s onim što CIA radi. U izvješću ima gotovo neke naivnosti. Prevrat je poslao službu CIA-i kao uzorak za uspješno rušenje vlade u Gvatemali 1954. te – sa znatno slabijim rezultatima – za katastrofalnu invaziju u Zaljevu svinja na Kubi 1961. Tek nakon Islamske revolucije u Iranu 1979. američka se vlada počela ogradiвати od prevrata 1953. To je moglo čak ostati i uvjerljivo da izvješće nije već objavljeno.

Uzorak za rušenje vlade

Tih davnih, predvjetnamskih godina, CIA još nije bila političko opterećenje vladi Sjedinjenih Država. Bijela kuća se tada nije mnogo trudila distancirati od djelovanja Agencije ni stvarati »uvjerljive mogućnosti poricanja«, toliko važne predsjednicima koji će slijediti. Tadašnji najviši ame-

rički dužnosnici nisu imali ništa protiv da ih se povezuje s onim što CIA radi.

U izvješću ima gotovo neke naivnosti. Prevrat je poslao službu CIA-i kao uzorak za uspješno rušenje vlade u Gvatemali 1954. te – sa znatno slabijim rezultatima – za katastrofalnu invaziju u Zaljevu svinja na Kubi 1961. Tek nakon Islamske revolucije u Iranu 1979. američka se vlada počela ogradiвати od prevrata 1953. To je moglo čak ostati i uvjerljivo da izvješće nije već objavljeno.

Priča je počela 1952. u Britaniji, pod starjelim premijerom Winstonom

Predosjećaju val neposlušnosti

Radije, nego da čekaju predsjednikovu odluku, raspršuju osuđenike na tri grupe od pet, na tri različita fronta, šetkaju ih, gube ih. Nije važno što su pomilovani. Prije će umrijeti. Pokazat će što košta učiniti ono što su oni napravili. Nema pravo ubiti ih se?

bliznji čak neće ništa znati: Ubio ih neprijatelj. Svi oni koji su sudjelovali u njihovom putovanju, časnici, dočasnici, vojnici, i njih raspršuju, utapaju ih u ratu.

Mnogi će umrijeti: mrtvi ne govore. Drugi će šutjeti, da »ne bi imali problema«, da sačuavaju svoju mirovinu: i kukavština je nijema. Posljednji, nakon proglašenja primirja, kasnije na povratku svom ognjištu, imat će druge stvari za pričati svojoj djeci, ženi, prijateljima, negoli sramoto jedne snježne nedjelje, u Pikardiji.

Cemu? Time bi samo okaljali jedinu sliku koje se drže: dobro su se borili, njihova djeca ih obožavaju, žene brbljavu u dućanu kako je vojak sam zarobio pedeset zatvorenika u najnemirnijim verdunskim predgrađima. Dakle ostaje samo pošteničina Daniel Espe-

ranza, među tisućama ljudi nazočnih u sektoru Bouchavesnes, 6., 7. i 8. siječnja 1917., koji ima hrabrosti reći: Ono što sam vidio je ubojstvo, to je poricanje naših zakona, to je prezir vojske prema civilnoj vlasti.

Nestrpljiva da prekine odvijetnika, kojemu na sudovima, priča se, njegovo protivnici ne uspijevaju bez muke, Mathilde nemarno plješće. Kaže: »Bravo, ali ne trebate me-

Churchillom. On se obratio Americancima s idejom o rušenju iranske vlade premijera Mohamada Mosadeka.

Britanska je vlada nakon Drugoga svjetskog rata nadzirala iransku proizvodnju nafte putem Anglo-Iranian Oil Company. Radikalni nacionalist Mosadek došao je na vlast 1951., nakon što je ubijen dotadašnji prozapadni predsjednik vlade. Mosadek je bio oštar protivnik Zapada, posebno Velike Britanije, zbog njena iskorištavanja iranskih naftnih izvora. Njegova se politika sukobljavala i sa šahovom, koja je bila jasno prozapadna.

Mosadek je prvi suvremeni politički čelnik na Bliskom i Srednjem istoku koji se usprotivio zapadnoj nazočnosti u regiji; kao takva, i danas ga u Iranu vole i poštuju.

Čovjek stoljeća

U anketi liberalne internetske stranice Iranian.com, posvećene iranskoj politici i životu (provedenoj 2000.), Mosadek je proglašen »čovjekom stoljeća«, pobijediš ajatolaha Homeinija i Šaha. Njegovo odbijanje da se pokloni Zapadu bilo je u to vrijeme tako zapanjujuće na Bliskom i Srednjem istoku da je časopis Time proglasio Mosadeka »čovjekom godine« za 1951. Štoviše, časopis ga je prozvao »iranskim Georgeom Washingtonom.« No Time je primijetio i da je Mosadek bio predstavnik rastućeg antiamerikanizma u regiji.

Riječ »američki« ne zvuči više dobro u ovom dijelu svijeta. Kako bi pridobio glasove američkih Židova, predsjednik Truman je 1946. od Britanaca zatražio neka prime 100 tisuća židovskih useljenika u Palestinu, što je bilo suprotno obe-

ćanjima što su ih Britanci dali Arapima. Onda arapske države koje okružuju Izrael smatraju to državu tvorevinom SAD-a te zato SAD smatraju svojim neprijateljem. Izraelsko-arapski rat urodio je s gotovo milijun arapskih izbjeglica, koji već gotovo tri godine čame natrani u jadnim izbjegličkim logorima. Te izbjeglice, za koje ni SAD ni Izrael ne žele preuzeti ni najmanju odgovornost, održavaju živom mržnju na američku perfidnost.

Prekasno za ustupke

Mosadekov prvi potez na mjestu predsjednika vlade bila je nacionalizacija Anglo-Iranian Oil Company; time je odmah stekao potporu iranskoga naroda. Godine 1951. progurao je takav zakon kroz iranski parlament (Madžlis).

Anglo-Iranian Oil Co. (AIOC), čiji je većinski dioničar britanska vlada, plaćala je Iranu znatno manje nego što je iz te nafte tvrtke izvlačila u obliku poreza i dividendi. Američki je ministarstvo vanjskih poslova upozorilo Veliku Britaniju da bi u Iranu moglo doći do provale nezadovoljstva ne dobiju li Iranci veći dio kolača.

Ipak Sjedinjene Države nisu dovoljno insistirale na tom pitanju, tako da je London zanemario upozorenje. Mosadekov zakon o nacionalizaciji uplašio je naftnu tvrtku, koja je ponudila ustupke; no bilo je prekasno. Premijer Mosadek, nepokolebljiv i tvrdoglav, bio je čvrsto odlučio podržavati crpljenje nafte i od toga nije odustajao. Na veliko iznenađenje Britanaca, on je nastavio. Čak je protjerao britanske tehničare bez kojih Iranci nisu bili kadri voditi rafineriju u Abadanu. (Nastavlja se)

»Crna knjiga Amerike« Petera Scowena upravo je objavljena u nakladi »Izvora« iz Zagreba (tel. 611 7714; izvori@izvori.com)

Mora da se osjetio umiren od svojih vlastitih sumnji tek jutros, kad je u ruci imao predsjedničko pomilovanje i mogao provjeriti efekt koji je ono imalo.

Nagne se naprijed, jedna ruka na Mathildinu ramenu, i kaže joj: »Volio bih da sam ovo prešutio, da ne dodajem uzaludna žaljenja tvojoj tuzi, Matti, ali dvije druge grupe osuđenika na smrt, iskrucane na različitim frontovima, su bile vraćene, ponovno odvezene u Dandrechain, gdje im je bila propisana izmjena kazne.

Još danas, svih deset su živi, razbijaju kamenju u Guayanskoj kaznionici«.

Mathilde spušta glavu i ostaje tako, nijema, dok on ne pritisne prstima njeno rame i kaže: »Matti, moja mala Matti, budi razumna. Maneh je mrtav. Što bi sjećanje na njega od toga dobilo, čak i kad bi, protiv svake pravdočnosti, ti bila u vladoj?« (Nastavlja se)

Roman Sébastiena Japrisota »Zaruke su dugo trajale« nedavno je objavio zagrebački nakladnik »Edicije Božičević«.

SAVJETI O ZDRAVLJU

Piše: mr. sci dr. Davor Moravek, psihijatar u Kliničkoj bolnici Sestara milosrdnica u Zagrebu

Marihuana može ugroziti majku i dijete

Utjecaj amfetamina na trudnoću potvrđuju njihovu povezanost s povećanim rizikom strukturalnih malformacija srca i velikih krvnih žila. Može dovesti do preranog poroda, oštećenja mozga u djeteta...

anomalije urogenitalnih organa. Moguća su i neurološka oštećenja u obliku poremećenoga mišićnog tonusa, drhtavice, smetnje pri sisanju, preosjetljivost na stresove iz okoline, te slaba samokontrola ponašanja, uz probleme zapažanja.

Nisu zapažene veće posljedice na dijete u smislu oštećenja ploda u očeva ovisnika o kokainu.

Marihuana: Studije humanih trudnoća nisu jednoznačne, spominju se ubrzana srčana frekvencija ploda, povećana učestalost prijevremenog

poroda i niža porodažna težina djeteta uz neonatalne infekcije, tegobe s disanjem prijevremeno rođenih.

Problem u određivanju specifičnih učinaka marihuane su pridružene ovisnosti, najčešće pušenje duhana. Pušenje ti-

je jekom trudnoće je siguran čimbenik koji pokazuje embriotoksično i fetotoksično djelovanje.

Uživanje marihuane tijekom trudnoće je povezano s zdravstvenim problemima fetusa, te se preporučuje suzdržavanje od konzumiranja tijekom ci-

jelog trajanja trudnoće kao i razdoblja dojenja.

Pojedina istraživanja upozoravaju da bi marihuana mogla dovesti do smetnja sličnih alkoholizmu, posebice fetalnom alkoholnom sindromu koji se očituje u nenormalnom obliku glave, male veličine, te oštećenjima živčanog sustava.

Neka istraživanja upućuju na to da u vrlo mladih majki, novorođenčad može biti posebno izložena oštećenjima od marihuane, posebice u prvom trimestru trudnoće, a majka nije ni svjesna da je trudna. Simptomi kao

ekscesivni grčevi te razdražljivost slična sindromu ustezanja novorođenčeta su opisani u majki koje su koristile mnogo marihuane.

U muškaraca koji uživaju marihuani, zapaženo je da može biti smanjen broj aktivnih spermija, što može dovesti do smanjene plodnosti, češćih spontanih pobačaja te drugih zdravstvenih rizika.

Već i pasivno pušenje marihuane u blizini trudnice može ugroziti majku i dijete.

(Svršetak savjeta u sutrašnjem broju)

Osim općenitih, socijalnih i zdravstvenih posljedica, zloraba pojedinih sredstava ovisnosti ima specifične posljedice.

Amfetamin: Utjecaj amfetamina na trudnoću potvrđuju njihovu povezanost s povećanim rizikom strukturalnih malformacija srca i velikih krvnih žila. Suženje krvnih žila može biti specifičan problem.

Pojedina istraživanja upućuju na to da zloraba metamfetamina može dovesti do preranog poroda, niške porodažne težine djeteta, te potencijalna

oštećenja mozga u djeteta, kao i rizika spontanog abortusa.

Kokain: Izaziva uočljivi porast srčane frekvencije kako u majke, tako i u nerođena djeteta, što dovodi do smanjene opskrbe kisikom i protoka krvi kroz posteljicu. Osim niske porodažne težine i usporena razvoja ploda, opisana su i teška krvarenja u mozgu, novorođenčad može biti prenapražena i nemirno.

Moguća su i odljuštenja posteljice, što može dovesti do prerana poroda ili spontanog abortusa. Opisane su i urođene